
Lilli Aini Rokkonen

Valinnat työn ja kodin välillä eivät voi olla vain perheensisäisiä neuvotteluja

Intensivoitunut äitiys ja haurastuva työ

Mulla oli vaan semmonen ajatus, että mulle tuli niin voimakkaasti se, että [esikoinen] lähesty minnuu ja mulla tuli että minä olen ihan valmis. Olin ihan valmis ottamaan sen lapsen vastaan. Ja sitten minä rakensin siitä ihan sellasen mystifioidun, että kun minä saan lapsen niin se pelastaa kaiken – se pelastaa koko minun elämäni.

Yhteiskuntatieteilijöiden, ja etenkin sukupuolentutkijoiden, tehtävänä on tutkia itsestään selvinä, biologisina ja mystisinä pidettyjä ilmiöitä ja osoittaa niitä kulttuurisia rakenteita, joita ilmiöt sisältävät. Aloitussitaatin kaltaiset uushenkiset merkityksenannot äidiksi tulemisesta eivät ole ainoastaan marginaalisia kuriositeetteja vaan tapoja tehdä valintoja epävarmassa maailmassa. Prekarisoituneessa työelämässä ei ole olemassa oikeaa aikaa hankkia lapsia, ja siksi voi olla helpompaa jättää lapsen tulo kohtalon tai intuition käsiin.

Luovuus ja kokeilevuus ovat osa feminististä metodologiaa. Feministisen tutkimuksen tarkoituksena on tutkia myös sellaisia elämäntilanteita, jotka eivät sovi valmiisiin elämäkerronnan muotoihin ja menetelmiin vaan jotka kehittyvät tutkimus tutkimukselta. Väitöstutkimuksessani (Rokkonen 2020) käyttämäni feministinen solidaarinen syvähaastattelu (ks. Maynard & Purvis 1994; Oinas 2004) on menetelmä, joka antaa avaimia elämäkerronnan erilaisten sävyjen tavoittamiseen. Haastattelin väitöskirjaani varten 13 naista, jotka kertoivat minulle elämäntarinansa äitiyden ja työn näkökulmasta. Naiset puhuivat vuosien ajalta, useista paikoista ja tilanteista,

erilaisista positioista käsin. Feministiselle haastattelumenetelmälle tyypilliseen tapaan naisten koko elämä oli esillä näissä haastatteluhetkissä, kun hoidimme heidän lapsiaan yhdessä ja kun kerronta välillä keskeytyi työpuhelun takia. En halunnut kuitenkaan rajata naisten elämänpiiriä vain kotiin, vaan tapasin haastateltavia myös ravintoloissa ja puistoissa ilman lapsia. Esitin vaikeita kysymyksiä, mutta etupäässä kuuntelin, mitä haastateltavillani oli kerrottavanaan. Näistä kertomuksista olen tiivistänyt analyysin nykyäitiydestä prekaarina positiona.

Positio, jossa nuoret naiset tekevät ratkaisujaan siitä, kuinka monta lasta hankkia tai tullako äidiksi ylipäättänsä, on prekaari. Prekaarilla asemalla tarkoitetaan työmarkkinatilannetta, joka on vakaan, pysyvän palkkatyön ulkopuolella ja siksi hauras. Monin laadullisin ja määrällisin tutkimuksin on osoitettu, että erityisesti pienten lasten äitien työmarkkina-asema on hauras (Salmi & Närvi 2017). Tutkimuksessani katsoin tilastotietoja syvemmälle ja kysyin, millaisia tunteita ja kertomuksia työelämän muutokset, hyvinvointivaltion instituutioiden haurastuminen ja elämän yleinen epävarmuus kutsuvat. Tällöin myös prekaarius saa pelkkää työmarkkina-asemaa laajemman merkityksen.

Länsimaista nykyäitiyttä on kuvattu intensivoituneeksi, mikä tarkoittaa lisääntyneitä ja muuttuneita kulttuurisia odotuksia äitiyttä kohtaan. Intensivoitunut äitiys tarkoittaa kiteytettynä sitä laajalti jaettua ajatusta, että äiti on päävastuussa lapsestaan, jonka tulevaisuutta määrittävät perustavanlaatuisesti lapsuuden kokemukset. (Hays 1996; Wall 2010; 2013.) Tällöin vanhemmuutta tarkastellaan lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta ikään kuin äidin jokainen virheliike jättäisi mahdollisesti korjaamattoman jäljen lapseen – ja samoin myös toisinpäin: ikään kuin intensiivisellä hoivalla ja kasvatuksella olisi mahdollista turvata lapsen aikuisuus tulevaisuudessa (Faircloth 2014; Furedi 2008, 48). On selvää, ettei kukaan pysty täyttämään intensiivisen äitiyden teesejä jatkuvasta fyysisestä ja emotionaalisesta läsnäolosta, oikean tiedon puntaroinnista ja ajan priorisoinnista lapseen; niinpä äidit kantavat mukanaan riittämättömyyden tunnetta ja väsymystä, niin kuin se olisi itsessään vanhemmuuteen kuuluvaa.

Nykyäitiys on ehdottomasti yksilöitynyttä; kulttuurisesti jaettuja käsityksiä esimerkiksi pikkulasten rokottamisesta, synnytystavoista ja koulunkäynnistä pohditaan nyt yksilötasolla ja vertaisryhmien kesken. Samaan aikaan nykyäitiys on hyvin jaettua: blogit, podcastit ja muu mediavirta ovat avartaneet julkisesti kuvaa siitä, mikä on joskus ollut tiukemmin yksityistä. Äitiystutkimuksen kiehtova piirre on se,

että keskustelut kiertävät vuosikymmenten saatossa, ottaen uusia kierteitä yhteiskunnallisista muutoksista. On todettu jo kauan sitten, että äitiys on yhteiskunnan tiukimmin säädelty rooli (Jokinen 1996). Viime aikoina keskustelu äitiyden tiukoista rooleista on keskittynyt paljolti intensiivisen äitiyden ideologian läpitunkevuuteen länsimaissa (Lehto 2019; Mustosmäki & Sihto 2019). Läpitunkevuus tarkoittaa sitä, että äitiydestä on mahdollista kertoa vain intensiivisen äitiyden muodostamaa taustaa vasten (Choi ym. 2005).

Väitöstutkimuksessani havaitsin, että äitiyttä on mahdollista toteuttaa myös omalla tavalla. Naiset tunnistavat heille luodut epärealistiset odotukset ja puhuvat niitä vastaan. Esimerkiksi ydinperheessä asuminen, maantieteellisesti paikallaan pysyminen ja pitkä lasten kotihoito olivat asioita, joita äidit halusivat tehdä myös toisin. Pätkittäiset, yrittäjämuotoiset ja projektinomaiset työt luovat myös äitiyskerrontaan erityisen kierteen. Vaikka palkkatyön reunamalla toimiminen aiheuttaakin epävarmuutta elämäntilanteeseen, luo se myös uusia tiloja neuvotella hoivavastuusta perheissä ja kannustaa luoviinkin hoivaratkaisuihin.

Kysymysten ja keskustelujen kiertäminen tutkimuksen ja politiikan saralla ei ole ainoastaan viehättävä piirre. Naiseuteen ja äitiyteen liittyvät poliittiset kysymykset eivät näytä tulevan koskaan valmiiksi eikä tasa-arvo saavutetuksi. Esimerkiksi tällä hetkellä keskustellaan politiikan tasolla naisten lisääntymisoikeuksista aborttilainsäädännön uudistamiseksi. Samankaltaisia poliittisia kädenvääntöjä naisten oikeudesta omaan kehoonsa on käyty historian saatossa kerta toisensa jälkeen ja tullaan luultavasti käymään tulevaisuudessakin.

Työn muutoksia voidaan puskuroida sosiaalipolitiikalla

Suomea on pidetty ja pidetään edelleen tasa-arvon mallimaana, naisystävällisenä hyvinvointivaltiona. Yhden määritelmän mukaan valtiota voidaan pitää juuri niin naisystävällisenä kuin miten se kohtelee yksinhuoltajaäitejä (Hernes 1987). Pidän hyvinvointivaltion naisille edelleen tarjoamaa suojaa suuressa arvossa, mutta mikäli haurastuvan hyvinvointivaltion rakenteiden rakoiluja ei osoiteta, ei myöskään tasa-arvo voi kehittyä. Vaikka puhunkin intiimeistä ja henkilökohtaisista elämäntarinoista, voidaan äitien prekaarisuutta puskuroida nimenomaan politiikan tasolla. Kun työelämä muuttuu, täytyy työn ehtojen olla sellaisia, etteivät ne aseta äitejä eriarvoiseen

asemaan muiden työntekijöiden kanssa. Työn teettämisen tapojen muuttuessa on työntekijöille turvattava riittävä toimeentulo, sosiaaliturva ja perusteltu tunne työn jatkuvuudesta ja ennakoitavuudesta. Hoivan jakamista perheissä voidaan edesauttaa perhevapaajärjestelmän uudistuksilla tasa-arvoisemmiksi. Valinnat työn ja kodin välillä eivät voi olla vain yksilötasolla käytäviä, perheensisäisiä neuvotteluja.

Työ on klassinen äitiyden vastapari, joka tarjoaa itsenäisen toimeentulon ja itsensä toteuttamisen ohella myös paikkoja hengähtää äitiydestä. Haurastuvasta, prekarisoituneesta työstä kerrotaan tutkimuksessani esimerkkejä niin hoitoaloilta, yrittäjämuotoisista töistä kuin luovilta aloiltakin. Työn muutokset koskettavat tutkimukseni mukaan kaikkia työelämän sisä- ja ulkoringeillä toimivia ihmisiä, mutta toisia ne koskettavat kovemmin ottein kuin toisia. Äitejä työelämän ja hyvinvointivaltion muutokset näyttävät helposti heilauttavan työn ulkoringeille. Äidit ottavat vastuuta lapsistaan itselleen niissäkin tilanteissa, joissa yhteiskunnan instituutiot ja turvaverkot eivät sitä tee. Esimerkiksi luottamus resurssipulan kanssa kamppailevaan varhaiskasvatukseen on monilla haastattelemistani naisista hyvin vähäistä, ja muutamat väläyttävät jopa kotikoulun mahdollisuutta. Maassa, jossa luottamus koulutus- ja kasvatuseräjäjärjestelmään on aina ollut korkea, tämä on hälyttävää.

Nykytyöelämä hellii työntekijän kyvykkyyttä, potentiaalia ja itsen tuotteistamista (Mäkinen 2012). Subjektivoitunut työ kutsuu yksilöllistyneitä kerronnan muotoja, joilla ihmiset pyrkivät tulemaan autonomisiksi toimijoiksi ja sijoittumaan työmarkkinoille itselleen sopivilla tavoilla. Väitöstutkimuksessani lähestyn näitä keskusteluja äitiyden näkökulmasta, koska näiden kysymysten äärelle ihmisillä on tapana asettua elämänkulun käännekohdissa, kuten menettäessään työpaikkansa tai uupuaan työhönsä (Hänninen 2000; Miller 2005). Äidiksi tuleminen on yksi tällainen elämän käännekohta, joka saa pohtimaan erityisesti työn mielekkyyttä ja sitä, kuinka paljon työlle haluaa antaa itsestään ja elämästään.

Nykytyöelämän kutsuma itsensä tuotteistaminen, jatkuva uudelleen kouluttaminen ja itsensä liian sinkeälle vetäminen (kuten eräs haastateltavani kuvasi) eivät haastattelemiani naisia houkuta. Sen sijaan he kaipaavat työtä, jonka jatkuvuuteen voi luottaa, jossa toteuttaa itseään ja jossa heitä kohdellaan reiluin pelisäännöin. Lapsilleen he haluavat niin hyvän ja turvallisen hoitopaikan, ettei lapsia tai äitiyttä tarvitse päivän aikana ajatella. Naiset tekevät työelämä- ja koulutusvalintojaan puntaroiden kyvykkyyttään ja potentiaalejaan mutta myös sen kautta, mitä heille on tarjolla ja minkä he kokevat itselleen ylipäätään tärkeäksi ja mielek-

kääksi työksi. Työn arvokkuutta määrittävät sen esteettiset, inhimilliset ja ekologiset arvot, eikä omaa itseä olla valmiita tuotteistamaan hinnalla millä hyvänsä. Tutkimukseni keskeinen havainto on, että sekä työ että äitiys ovat intensivoituneet ja haurastuneet, mikä tuottaa uusia, yksilöllistyneitä kerronnan muotoja, joilla elämä koetaan ja kerrotaan eletäväksi.

Erityisen näkyväksi työn ja äitiyden kokemisen ja kertomisen samankaltaisuudet, työn ja kodin sekoittumiset ja myös naisille asetettujen odotusten ristiriitaisuudet tulevat tilanteissa, joissa äidit työskentelevät kotoa käsin samaan aikaan pieniä lapsiaan hoitaen. Siinä missä intensiivisen äitiyden kulttuuri kehottaa naisia antamaan kaiken emotionaalisen ja fyysisen läsnäolonsa lapsilleen, vaatii nykytyöelämä antamaan saman panoksen, mutta työlle. Kulttuuriset mallitarinat, joita mukailten voidaan kertoa lähestyvän viikonlopun tai loman tuomasta hengähdyshetkestä, työmatkoista, lounaista ja keskusteluista työtovereiden kanssa, eivät tarjoa kertomisen paikkoja kotona työskenteleville äideille, vaan työ, koti ja lepo täytyy erottaa jokaisen itse parhaaksi katsomillaan keinoilla, yksilöityneillä kerronnan tavoilla.

Elämän hauraus ja epävarmuus, jota tutkimukseni tavoittelee, on vaikuttanut ihmisiin aiempaa laajemmin koronakriisin aikana. Lomautukset, peruuntuneet työt ja töiden uudelleenjärjestelyt ovat koskettaneet erityisesti luovien alojen työntekijöitä ja yrittäjiä. Samaan aikaan lapset ovat olleet aiempaa enemmän kotona, jopa koulupäivisin. Tutkimukseni liikuttaa nähdäkseni suurempaa ihmisryhmää kuin sitä kirjoittaessani ajattelin. Erityisesti haluaisin kuitenkin, että tutkimustani lukevat pienten lasten äidit löytäisivät kertomuksia, jotka resonoivat heidän omiin kokemuksiinsa, ja ymmärtäisivät, että vaikka kerronnan tavat ovatkin yksilöllistyneitä, ovat kokemukset myös laajalti jaettuja.

Lilli Aini Rokkosen yhteiskuntapolitiikan väitöskirja Prekaari äitiys: Kertomuksia palkkatyön reunamilta tarkastettiin Itä-Suomen yliopistossa 27.11.2020. Teos löytyy sähköisessä muodossa osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3619-6>

Kirjoittaja

Lilli Aini Rokkonen

YTT, Itä-Suomen yliopisto
lilli.aini.rokkonen@uef.fi

Kirjallisuus

- Choi, P. Y. L., Henshaw, C., Baker, S. & Tree, J.** (2005) Supermum, superwife, supereverything: Performing femininity in the transition to motherhood. *Journal of Reproductive and Infant Psychology* 23 (2), 167–180.
<https://doi.org/10.1080/02646830500129487>
- Faircloth, C.** (2014) Intensive parenting and the expansion of parenting. Teoksessa E. Lee, J. Bristow, C. Faircloth & J. Macvarish (toim.) *Parenting culture studies*. New York: Palgrave Macmillan, 25–50.
- Furedi, F.** (2008) *Paranoid parenting: Why ignoring the experts may be best for your child*. Lontoo: Continuum.
- Hays, S.** (1996) *Cultural contradictions of motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Hernes, H.** (1987) *Welfare state and woman power: Essays in state feminism*. Oslo: Norwegian University Press.
- Hänninen, V.** (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, E.** (1996) *Väsynyt äiti: Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lehto, M.** (2019) Bad is the new good: Negotiating bad motherhood in Finnish mommy blogs. *Feminist Media Studies* 20 (5), 657– 671.
<https://doi.org/10.1080/14680777.2019.1642224>
- Maynard, M. & Purvis, J.** (toim.) (1994) *Researching women's lives from a feminist perspective*. Lontoo: Taylor & Francis.
- Miller, T.** (2005) *Making sense of motherhood: A narrative approach*. New York: Cambridge University Press.
- Mustosmäki, A. & Sihto, T.** (2019) Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa. *Sociologia* 56 (2), 157–173.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201906263457>
- Mäkinen, K.** (2012) *Becoming valuable selves: Self-promotion, gender and individuality in late capitalism*. Tampere: Tampere University Press.
- Oinas E.** (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa M. Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen: Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 209–228.

- Rokkonen, L. A.** (2020) Prekaari äitiys: Kertomuksia palkkatyön reunamilta. Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 235. Joensuu: University of Eastern Finland. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-3619-6>
- Salmi, M. & Närvi, J.** (2017) Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Helsinki: THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5>
- Wall, G.** (2010) Mother's experiences with intensive parenting and brain development discourse. *Women's Studies International Forum* 33 (3), 253–263. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2010.02.019>
- Wall, G.** (2013) 'Putting family first': Shifting discourses of motherhood and childhood in representations of mothers' employment and childcare. *Women's Studies International Forum* 40, 62–171. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2013.07.006>